

Elektronika

- Laboratórium Gyakorlat-

Jegyzőkönyv

4. gyakorlat

2023. október 16.

Elméleti összefoglaló

A negyedik gyakorlat témája az integráló és deriváló áramkör megismerése volt, és azoknak a jellegzetességeinek a megismerése.

Az elsődleges dolog, ami akadályt jelenthet, hogy ezen áramkörök vizsgálásánál (a viselkedésük és nagy értéktartomány miatt) használnunk kell a logaritmikus és exponenciális függvényeket. Természetesen egy kis matekozás után megkapjuk, hogy ha „logaritmikusan lineáris” vizsgálást szeretnénk, csinálni, akkor a következő képletet kell használnunk: (c = hányadik érték a sorban, n = összesen hány mérést végzünk.)

$$f(c, n, f_{min}, f_{max}) = f_{min} \cdot \left(\frac{f_{max}}{f_{min}} \right)^{\frac{n}{c-1}}$$

Ezen túl fontos megismerkednünk a differenciáló és integráló áramkörnek a frekvencia pólusával. Ez egy olyan érték, ami a kondenzátortól és az ellenállástól függ. $f_p = \frac{1}{R \cdot C \cdot 2\pi}$

Miután ismerjük az áramkörünk pólus frekvenciáját el tudjuk kezdeni vizsgálni azt egy tartományon. Ilyenkor megéri dekádokkal dolgoznunk, ami azt jelenti, hogy „tízes nagyságrend”. Például, ha dekádonként 2 méréspontunk van, akkor 1-től 1000-ig 6 (vagy 7) méréspontunk lesz.

Ezen információk és képletek azért volt szükség, mert ezen a gyakorlaton az áramköröknek azt a tulajdonságát vizsgáljuk, hogy frekvenciáktól függően mennyire torzítják el a jelet és mennyire „tompítják” a kijövő jelet. Ennek a menete az, hogy először kiválasztjuk a tartományt, amin „logaritmikusan lineáris” (fenti képlet) szerint méréseket végzünk és az alábbi információkra vagyunk kíváncsiak: Mennyire tompítja a jelet, ez az **átviteli karakterisztika** és mennyire tolja el a jelünk fázisát, ez az **eltolási karakterisztika**.

Ezeket egy logaritmikus x tengelyen (frekvencia) kerül ábrázolásra. Az így kapott értékeket nem kötjük össze, mert diszkrét értékek, mintavételezve voltak. Miután az ábránk elkészült csinálhatunk belőle egy **Bode-diagrammot**, ami azt jelenti, hogy ezeket a karakterisztikákat „linearizáljuk”, másszóval húzunk egy egyenest, ami nagyságrendben fedí a görbét.

A mérést nem fejtettem ki bővebben, ezért ezt most itt fogom. Az átviteli karakterisztikát úgy kell mérni, hogy a kimeneti jel és a bemeneti jel erősségének a hányadosa. Ez az információ számunkra a „tompítást” jelenti, és a mérési tapasztalatok azt mutatják, hogy ez egy integráló áramkörnél alacsony frekvenciánál kisebb érték, míg deriváló áramkörnél ez magasabb frekvenciánál kisebb érték. Ezt továbbá szokás **decibelben** is ábrázolni, a feladat megoldásokban mi is így fogjuk.

Ezen túl az eltolási karakterisztikát úgy kell mérni, hogy a bemeneti jel és a kimeneti jel között az eltolódást mérjük. Ez ugye egy fix érték lesz, mivel egy lineáris rendszerről beszélünk. A tapasztalat az, hogy a tompításhoz hasonlóan akkor kisebb az eltolás integráló áramkörnél, ha a frekvencia alacsony, a deriváló áramkörnél meg akkor, ha a frekvencia magasabb.

Feladatok

1. Feladat

f_1 és f_2 frekvencia között logaritmikus skálán egyenletesen elhelyezett n mérési pontot szeretnénk. Tervezzon eljárást, mellyel ez megoldható, és adja meg a formulát.

Levezetés

Az eljárásunk egy olyan függvény lesz, aminek 4 paramétert adunk.

1. n , a mérési pontok száma.
2. c , az sorszáma a mérési pontnak.
3. f_1 , az kisebb frekvencia.
4. f_2 , a nagyobb frekvencia.

Ez alapján a következő négyváltozós függvény írhatjuk fel:

$$f(n, c, f_1, f_2) = 10^{\log(f_1) + \frac{\log f_2 - \log f_1}{c-1} \cdot n}$$

A következő lépésekben ezt a függvényt egyszerűsítjük.

$$f(n, c, f_1, f_2) = 10^{\log f_1} \cdot 10^{\frac{\log f_2 - \log f_1}{c-1} \cdot n}$$

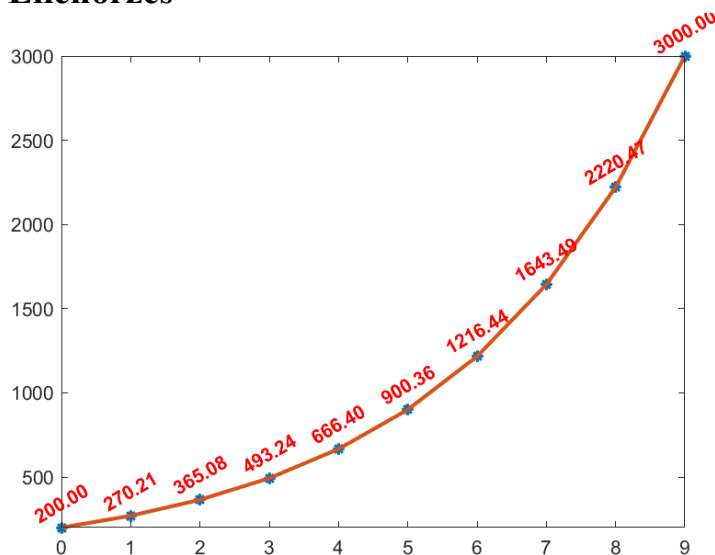
$$f(n, c, f_1, f_2) = f_1 \cdot 10^{\log_{f_1} \frac{f_2}{f_1} \cdot \frac{n}{c-1}}$$

$$f(n, c, f_1, f_2) = f_1 \cdot \left(10^{\log_{f_1} \frac{f_2}{f_1}}\right)^{\frac{n}{c-1}}$$

$$f(n, c, f_1, f_2) = f_1 \cdot \left(\frac{f_2}{f_1}\right)^{\frac{n}{c-1}}$$

Ez a függvény a megfelelő paramétereket behelyettesítve megadja nekünk, hogy milyen helyeken kell mérnünk a logaritmikus skála eléréséhez.

Ellenőrzés

$$\begin{aligned}f_1 &= 200 \\f_2 &= 3000 \\n &= 10\end{aligned}$$

2. Feladat

Az integráló kör esetén számítsa ki f_p értékét ($f = \frac{\omega}{2\pi}$), és ebből azokat a frekvenciákat, amelyeknél az átviteli függvény mérését fogja végezni! Legyen a mért frekvenciatartomány $0,1f_p - 10f_p$, és a frekvenciákat úgy válassza meg, hogy a $\lg f$ ábrázolásnál a mérési pontok egyenlő távolságra essenek. Nagyságrendenként (dekádonként) legalább 10 pontban mérjen (lásd az 1. feladatot)! C értéke legyen $22nF$, R értéke pedig $10k\Omega$.

$$f_p = \frac{1}{R \cdot C \cdot 2\pi} = 723Hz$$

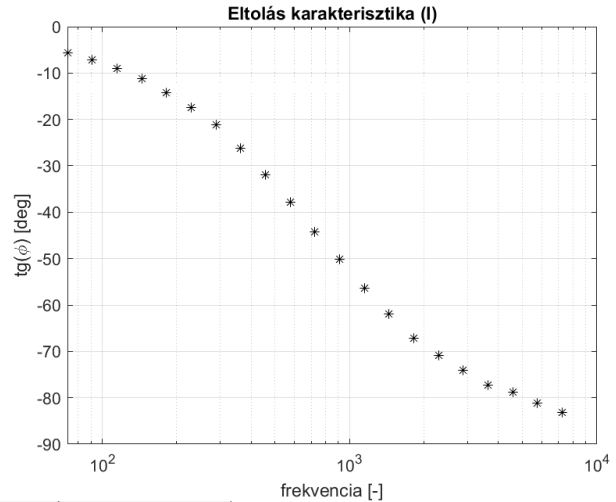
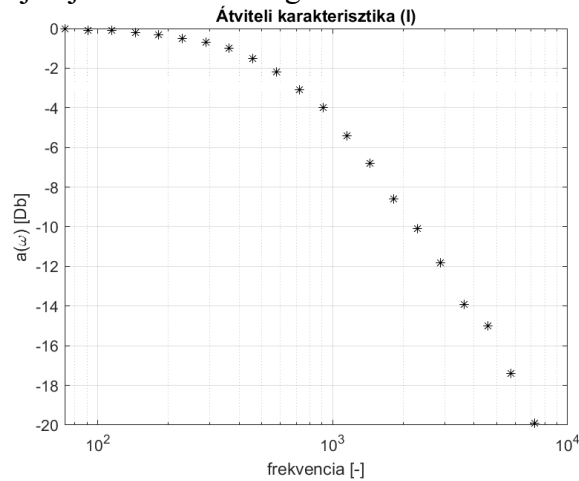
$$f_1 = 0,1 \cdot f_p = 72Hz$$

$$f_{max} = 10 \cdot f_p = 7230Hz$$

Sorszám	Érték
1	72Hz
2	91Hz
3	114Hz
4	144Hz
5	181Hz
6	228Hz
7	288Hz
8	362Hz
9	456Hz
10	574Hz
11	723Hz
12	910Hz
13	1146Hz
14	1443Hz
15	1817Hz
16	2287Hz
17	2880Hz
18	3625Hz
19	4564Hz
20	5746Hz
21	7230Hz

3. Feladat

Állítsa össze az integráló kört és szinuszos bemenő jelnél végezze el az $a(f)$, illetve a $\varphi(f)$ mennyiségek meghatározásához szükséges méréseket! Számítsa ki az $a(f)$ értékét dB -ben! A mérési eredményeket és az azokból számított értékeket táblázatban rögzítse. Ábrázolja a dB -ben számított átviteli függvényt, valamint a fáziseltérés értékét $\lg f$ függvényében. Az $a(f)$ grafikonra rajzolja be a *Bode*-diagramot is!

	Átvitel (dB)	Szög (°)
1	0	-5.7000
2	-0.1000	-7.1000
3	-0.1000	-9
4	-0.2000	-11.2000
5	-0.3000	-14.2000
6	-0.5000	-17.5000
7	-0.7000	-21.2000
8	-1	-26.2000
9	-1.5000	-31.9000
10	-2.2000	-37.8000
11	-3.1000	-44.2000
12	-4	-50.1000
13	-5.4000	-56.3000
14	-6.8000	-61.9000
15	-8.6000	-67.1000
16	-10.1000	-70.8000
17	-11.8000	-74.1000
18	-13.9000	-77.3000
19	-15	-78.8000
20	-17.4000	-81.2000
21	-19.9000	-83.1000

4. Feladat

Méréssel határozza meg a $-3dB$ -nek megfelelő frekvenciát és hasonlítsa össze az R és C értéke alapján kiszámított értékkel!

A mért frekvencia $-3dB$ -hez: $712,9Hz$, az elméleti érték $f_p = 723Hz$. A relatív eltérés $\rho = \frac{712,9Hz - 723Hz}{723Hz} \cdot 100\% \approx -1,4\%$

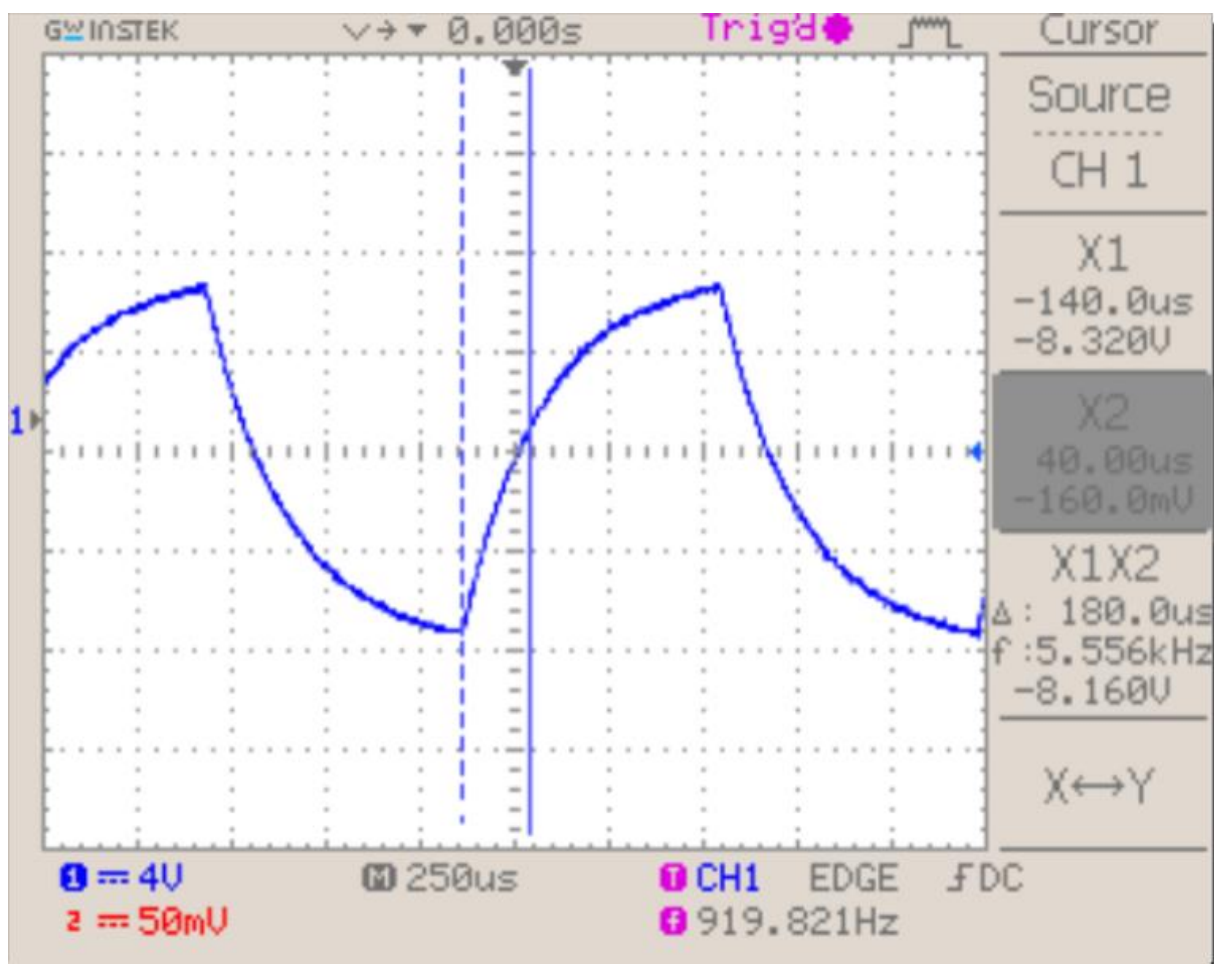
5. Feladat

Kapcsoljon négyszögjelet az áramkör bemenetére és a kimeneti jel oszcilloszkópos vizsgálatával határozza meg T értékét, majd ebből f_p -t!

$$V = 13V$$

$$T = 180\mu s = R \cdot C$$

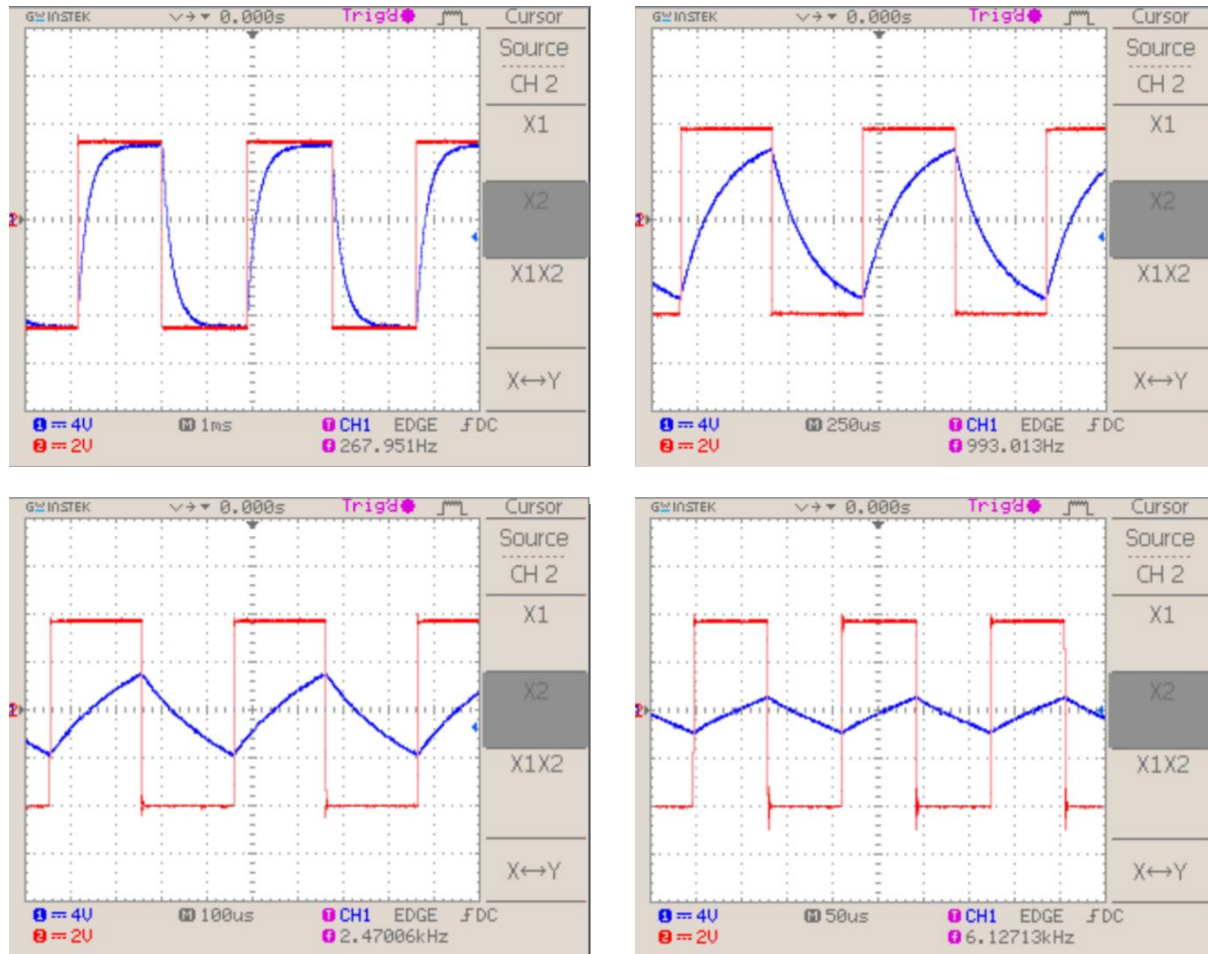
$$f_p = \frac{1}{2\pi T} = 884,19Hz$$

Az ábrán láthatóak az oszcilloszkóp beállításai.

6. Feladat

Állítsa elő és vizsgálja meg, valamint rajzolja le a Michailovits-jegyzet 3. ábrájának megfelelő jelalakokat integráló kör esetén! Néhány mondatban magyarázza meg a látottakat! (Figyelem, az ábrákon szereplő **T** a körfrekvenciákhoz tartozó érték!)

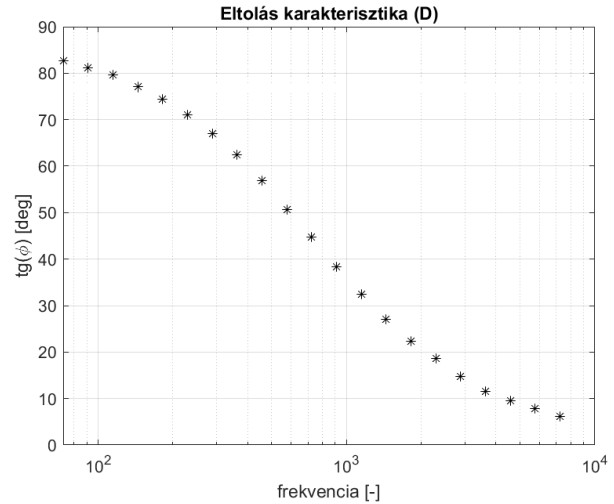
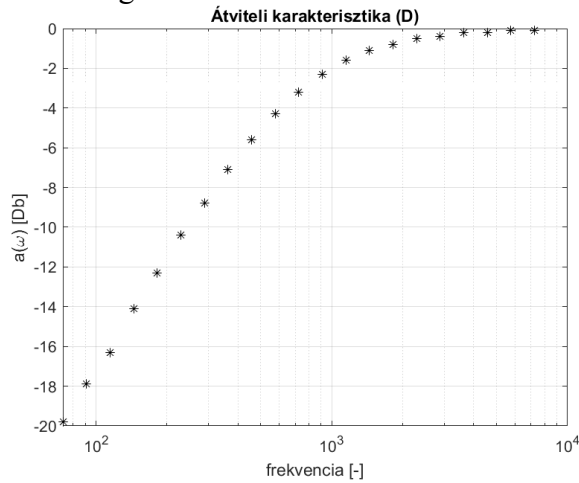
Az ábrákon láthatóak az oszcilloszkóp beállításai.

Ezekkel a mérésekkel azt a tapasztalatot szereztük, hogy az integráló áramkör annál jobban ronsolja és tompítja a jelet, minél magasabb a frekvenciája. Amíg az első ábra (bal felső) még hasonlít az eredeti és hasonló (fele akkora) amplitúdója van, addig a legmagasabb általunk mért frekvenciánál (jobb alsó) a jel erőssége már elenyésző és az eredeti forma felismerhetetlen.

7. Feladat

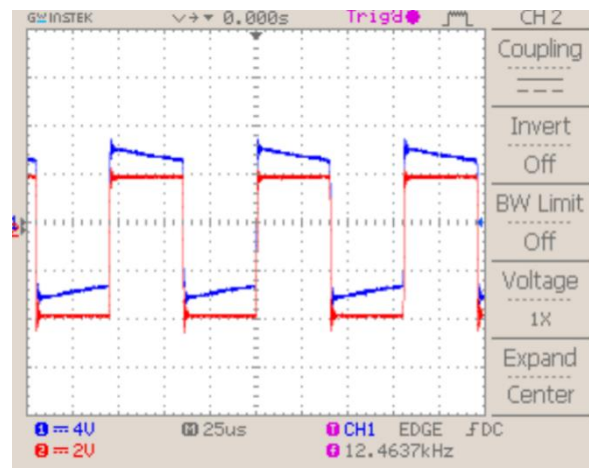
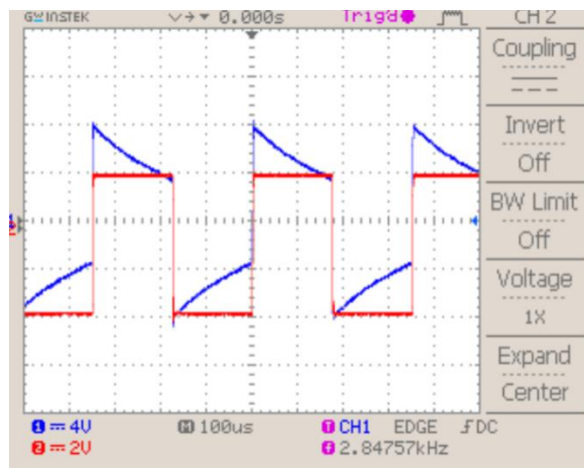
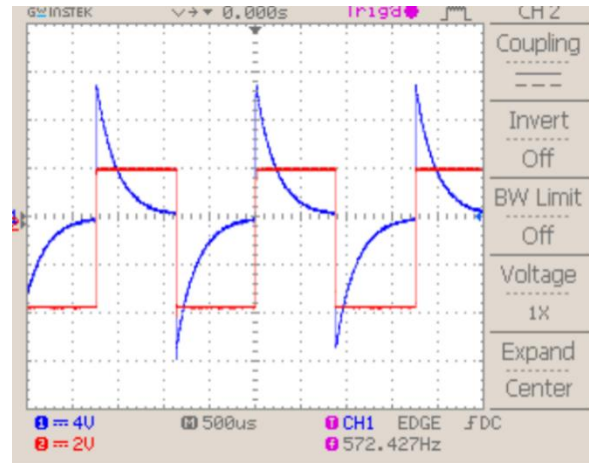
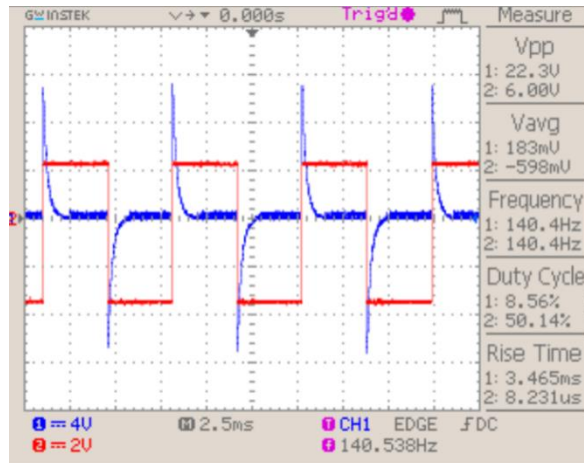
Állítsa össze a differenciáló kört és szinuszos bemenő jelnél végezze el az $a(f)$, illetve a $\varphi(f)$ mennyiségek meghatározásához szükséges méréseket! A frekvenciatartomány egyezzen meg az integráló áramkör esetén választottal. Számítsa ki az $a(f)$ értékét dB -ben! A mérési eredményeket és az azokból számított értékeket táblázatban rögzítse. Ábrázolja a dB -ben számított átviteli függvényt, valamint a fáziseltérés értékét $\lg f$ függvényében. Az $a(f)$ grafikonra rajzolja be a Bode-diagramot is!

	Átvitel (dB)	Szög (°)
1	-19.8000	82.6000
2	-17.9000	81.2000
3	-16.3000	79.6000
4	-14.1000	77.1000
5	-12.3000	74.4000
6	-10.4000	71
7	-8.8000	67
8	-7.1000	62.4000
9	-5.6000	56.9000
10	-4.3000	50.7000
11	-3.2000	44.8000
12	-2.3000	38.3000
13	-1.6000	32.5000
14	-1.1000	27.1000
15	-0.8000	22.3000
16	-0.5000	18.6000
17	-0.4000	14.7000
18	-0.2000	11.6000
19	-0.2000	9.5000
20	-0.1000	7.8000
21	-0.1000	6.1000

8. Feladat

Állítsa elő és vizsgálja meg, valamint rajzolja le a jegyzet 3. ábrájának megfelelő jelalakokat differenciáló kör esetén is! Néhány mondatban magyarázza meg a látottakat! (Figyelem, az ábrákon szereplő ***T*** a **körfrekvenciákhoz** tartozó érték!)

Az ábrán láthatóak az oszcilloszkóp beállításai.

A tapasztalatok hasonlóak a 6. feladatban találhatóakhoz, azzal a különbséggel, hogy itt pont fordítva történik a frekvencia tartomány tekintetében. A deriváló áramkör a magasabb feszültségeket nem ronsolja és tompítja annyira, amíg az alacsony frekvenciákat igen.